

## BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "dĥn" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "dĥn" md.; Mustafavî, *et-Taĥkîk*, "dĥn" md., III, 176-178; *Müsned*, IV, 6, 7; Buhârî, "İstisâkâ", 2, "Tefsîr", 12/4, 30/1, 44/5-6; Müslim, "Şifâtü'l-münâfikîn", 39, 40, "Fiten", 39, 40; İbn Mâce, "Fiten", 25, 28; Tirmizî, "Tefsîr", 46, "Fiten", 21; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXV, 111-115; Fahreddin er-Râzî, *Me-fâtiĥu'l-ğayb*, XXVII, 241-244; Nevevî, *Şerĥu Müslim*, XVII, 140-142; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, VII, 232-236; a.mlf., *en-Nihâye* (nşr. M. Ahmed Abdülazîz), Beyrut 1408/1988, I, 223-226; Teftâzânî, *Şerĥu'l-'Akâ'id*, s. 193-194; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, VII, 29; *Tecrid Tercemesi*, III, 271-281; XI, 144-148, 177-179; Berzenci, *el-İşâ'a li-esrâi's-sâ'a*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübü'l-ilmîyye), s. 155, 177-178; Seffârîni, *Levâmi'u'l-enuârî'l-behiyye*, Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-İslâmî), II, 128-131; Şevkânî, *Fethu'l-ğadîr*, Kahire 1349-51, IV, 556-557; Abdülatif el-Harpûtî, *Tenķiĥu'l-kelâm*, İstanbul 1330, s. 358-359; Elmalılı, *Hak Dinî*, VI, 4190-4193, 4297-4299; D. Masson, *Monothéisme coranique et monothéisme biblique*, Paris 1976, s. 692; Abdullah Aydemir, *Tefsîrde İsrailiyyât*, Ankara 1979, s. 309-310; Halûk Nurbakî, *Radyasyon ve Mîniklerin Evreni*, İstanbul 1987, tür.yer., a.mlf., *Kur'ân-ı Kerîm'den Ayetler ve İlmi Gerçekler*, Ankara 1988, s. 12-18; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, İstanbul 1988-91, VIII, 303-306; Zeki Sartoprak, *İslâm'a ve Diğer Dinlere Göre Deccal*, İstanbul 1992, s. 98; Bekir Topaloğlu, "Batşe-i Kübrâ", *DİA*, V, 203-204.



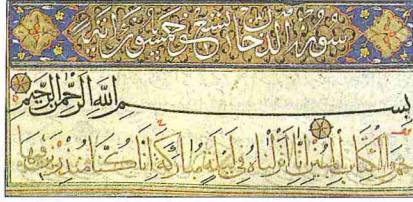
METİN YURDAGÜR

## DUHÂN SÜRESİ

(سورة الدخان)

Kur'ân-ı Kerîm'in kırk dördüncü süresi.

Mekke devrinin sonlarında muhtemelen Zuhurî süresinin ardından ve Câsiye süresinden önce nâzil olmuştur. Mus-hafta "hâ-mîm" ile başlayan yedi sürenin beşincisidir. Âyetleri Kûfe sayımına göre elli dokuz, Hicaz sayımına göre altmıştır. Bu fark, baştaki "hâ-mîm" rumuzunun müstakîl âyet sayılıp sayılmamasıyla ilgili görüş ayrılığından doğmaktadır. *Fâsıla*'sı ( ن م ) harfleridir. Süre, ismini onuncu âyette geçen ve "duman" anlamına gelen *duhân* kelimesinden almaktadır. Aynı zamanda sürenin nüzül sebebi olan *duhân*'ın, söz konusu âyette gökyüzünden gelip insanların üzerine bir azap olarak çökeceği bildirilmiştir (bk. DUHÂN). Hz. Peygamber'den kıyamet alâmetleriyle ilgili olarak rivayet edilen bir hadiste geçen duman ise (bk. *Müsned*, IV, 6, 7; Müslim, "Fiten", 39, 40; İbn Mâce, "Fiten", 25, 28; Tirmizî, "Fiten", 21) kıyamet öncesinde meydana gelecektir. Buna göre gökten incek olan bir



Duhân sûresinin muhakkak hattıyla yazılmış ilk âyetleri

duman bütün yeryüzünü kaplayacak, her taraf bacasız fırın gibi ısınacaktır. Bu sûredeki *duhân* ile kıyamet alâmetlerinden olan *duhân*'ın aynı olduğunu söyleyenler olmuşsa da bunların birbirinden farklı olduğunu ileri sürenler çoğunluktadır. Zira biri zuhur etmiş ve geçmiş tir, diğeri ise zuhur edecektir (bk. *Tecrid Tercemesi*, III, 279-280).

Duhân sûresinin konusunu, kitaba ve peygambere inanmanın gereği ve önemli, inanmayanların dünya hayatında uğrayacakları sıkıntılarla âhirette çekecekleri azap, iman edip kötülüklerden sakınanların ise ebedî mutluluğa erecekleri hususu teşkil eder. Süre, dinde kitabın ve vahyin önemini vurgulamak amacıyla kitaba yeminle başlar. İlk âyetler, Kur'ân-ı Kerîm'in her hikmetli işin hükmüne bağlandığı mübarek bir gecede indirildiğini açıklar; her şeyin ve herkesin rabbi olan Allah'ın böyle apaçık âyetlerle dolu bir kitap göndermesinin ilâhî bir rahmet olduğunu belirtir (âyet 1-8). Daha sonraki âyetler, Mekke müşriklerinin söz anlamaz, ibret almaz ve uslanmaz tutumlarının kötü âkîbetini açıklamak üzere Firavun ile kavminin durumunu ibret verici tarihî bir olay olarak anlatır. Vaktiyle İsrâiloğulları, Allah tarafından gönderilen peygamber sayesinde Firavun'un zulmünden kurtulmuştu. Onlar denizi yarıp geçmişler, fakat gerçeğe karşı direnen Firavun ile adamları boğularak helâk olmuşlardı. Geride bıraktıkları birçok dünya nimeti başka kavimlere intikal etmiş, kendileri ise yaratana ve yaratılmışlara karşı işledikleri suçların kötü sonuçlarıyla başbaşa kalmışlardı. "Ne gök ağladı onlara ne yer, ne de cezaları ertelendi" (44/29). Mekke müşrikleri Mısır firavunlarından, Yemen'deki Tübbâ' hânedanından ve onlardan önceki diğer kavimlerden daha güçlü değildir. Günahkâr olan bütün o kavimler helâk edildiğine göre Mekke müşriklerinin helâki de mümkündür. Ayrıca bu-

rada öldükten sonra dirilmeyi ve âhirette hesap vermeyi inkâr edenlerin cehennemdeki azaplarının dünya hayatında çektikleri sıkıntılardan kat kat ağır olacağı haber verilir. Bu âyetlerin (9-50) ardından kötülükten sakınan müminlere verilecek cennetlerin güzellikleri anlatılır. Bu büyük kurtuluşun inananlara Allah'ın bir nimeti olduğu bildirilir (âyet 51-57).

Süre, "Biz bu kitabı düşünüp ibret almaları için senin diline indirip kolaylaştırdık. Artık sonucu bekle, onlar da beklemektedirler" meâlindeki uyarı âyetleriyle sona erer (58-59). Sürenin baş taraftaki âyetlere atıfta bulunarak bu şekilde sona ermesi, hem konunun başıyla sonu arasındaki bağlantıyı sağlamak, hem de inanmayanların dünya ve âhirette karşılaşacakları güçlükler için yapılan uyarıyı pekiştirmek amacını güder. Nitekim Duhân sûresinden sonra gelen Câsiye süresi, onların başlarına gelecek felâketleri daha ayrıntılı bir şekilde ele alır.

Duhân sûresinin faziletine dair, "Kim geceleyin Duhân sûresini okursa sabaha kadar yetmiş bin melek kendisi için istiğfarda bulunur"; "Kim cuma gecesi Duhân sûresini okursa günahları bağışlanır" (Tirmizî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 8) meâlinde iki hadis rivayet edilmişse de bunların ve özellikle ikinci hadisin ileri derecede zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Tirmizî hadisleri zikrettikten sonra her ikisi için de *garîb*\* değerlendirmesini yapmış, senedlerinin illetlerine dikkat çekmiştir.

## BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "dĥn" md.; *Müsned*, IV, 6, 7; Buhârî, "İstisâkâ", 2, "Tefsîr", 12/4, 30/1, 44/1, 2, 3, 4; Müslim, "Şifâtü'l-münâfikîn", 39, 40, "Fiten", 39, 40; İbn Mâce, "Fiten", 25, 28; Tirmizî, "Fiten", 21, "Tefsîr", 46, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 8; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (Bulak), XXV, 111-115; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, VII, 231-248; *Tecrid Tercemesi*, III, 271-280; Şevkânî, *Fethu'l-ğadîr*, Kahire 1350, IV, 553-563; Âlûsî, *Rûĥu'l-me'âni*, VIII, 37-57; Elmalılı, *Hak Dinî*, VI, 4290-4304.



EMİN İŞİK

## DUHÂNİ ŞERİF ÇELEBİ

(ö. 1831)

Dinî eserler icracısı ve bestekârı.

Bursa'da doğdu ve gençlik yıllarını burada geçirdi. Öğrenimi ve yetişmesi hakkında kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Bursa'da Özbek Çarşısı'nda tütüncülük yaptığı için "Duhânî" lakabı ile şöhret bulmuştur. Zamanın üstatlarından dinî ve din dışı eserler meşek ederek kendisi-